

Jeśli chcesz wiedzieć, jak sądy interpretują prawo do zgromadzeń oraz uprawnienia i obowiązki uczestników oraz Policji zapoznaj się z poniższym opracowaniem:

Więcej informacji na temat regulacji prawnych możesz znaleźć w naszym przewodniku: „Prawo o zgromadzeniach. Praktyczny przewodnik”.

PRAWO DO ZGROMADZEŃ W AKTUALNYM ORZECZNICTWIE SĄDÓW

Zgromadzenie

Organizowanie **pokojowych zgromadzeń** i uczestniczenie w nich stanowi jedną z wolności wskazanych w Konstytucji RP (art. 57 Konstytucji). Definicja zgromadzenia zawarta została w art. 3 ustawy o zgromadzeniach¹. Wyróżnić należy cztery rodzaje **zgromadzeń: zwykłe, cykliczne, uproszczone i spontaniczne**. Zgromadzenie zwykłe to zgrupowanie osób na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób w określonym miejscu w celu odbycia wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska w sprawach publicznych. Zgromadzeniem spontanicznym jest natomiast zgromadzenie, które odbywa się w związku z zaistniałym nagłym i niemożliwym do wcześniejszego przewidzenia wydarzeniem związanym ze sferą publiczną, którego odbycie w innym terminie byłoby niecelowe lub mało istotne z punktu widzenia debaty publicznej. Więcej o zgromadzeniach można znaleźć w naszym przewodniku.

„(...) wolność zgromadzeń pełni doniosłą rolę w **demokratycznym państwie prawnym**, a także jest warunkiem istnienia społeczeństwa demokratycznego. Wolność zgromadzeń gwarantuje członkom społeczności wpływ na władze publiczne, jest naturalną konsekwencją suwerenności narodu. Wolność zgromadzeń służy w szczególności oddziaływaniu jednostek na politykę państwa przez prezentowanie opinii, ocen, poglądów i żądań. Zgromadzenia są istotnym instrumentem demokracji bezpośredniej.”
(*Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 12 października 2018 roku, sygn. akt I ACz 1145/18, LEX nr 2559817*)

„Po pierwsze, ewentualność kontrademonstracji przy użyciu przemocy lub przyłączenia się skłonnych do agresji ekstremistów nie może prowadzić do pozbawienia tego prawa nawet wtedy, gdy istnieje realne niebezpieczeństwo, że zgromadzenie publiczne spowoduje **naruszenie porządku publicznego** przez wydarzenia, na które organizatorzy zgromadzenia nie mają wpływu, a władza publiczna uchyla się od podjęcia skutecznych działań w celu zagwarantowania realizacji wolności zgłoszonego zgromadzenia. Po drugie, na organach władzy publicznej **ciąży obowiązek zapewnienia ochrony** grupom organizującym demonstracje i biorącym w nich udział, bo tylko w ten sposób można realnie gwarantować wolność zgromadzeń, bez względu na stopień kontrowersyjności (ale nie przekraczając prawnie ustalonych zakazów głoszenia określonych poglądów, np. wzywających do nienawiści rasowej czy propagujących ideologię faszystowską) przedstawianych publicznie poglądów i opinii.” (Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 stycznia 2006 roku, sygn. akt K 21/05, OTK ZU 1A/2006, poz. 4).

„Pokojowa demonstracja może irytować czy obrażać osoby niezgadające się z wartościami czy żądaniami przez nią promowanymi. Uczestnicy muszą jednak móc, z pomocą państwa, **organizować zgromadzenia bez obawy**, że staną się ofiarami przemocy ze strony swoich oponentów; strach taki mógłby zniechęcać stowarzyszenia i inne grupy popierające wspólne cele lub interesy do otwartego prezentowania swoich

¹ Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach, tekst. jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 408 ze zm.

poglądów na szczególnie kontrowersyjne tematy mające znaczenie dla społeczności.” (Wyrok ETPC z dnia 12 maja 2015 roku w sprawie *Identoba i inii przeciwko Gruzji skarga nr 73235/12*, § 95)

„(...) dla istoty demokratycznej debaty czas publicznego zgromadzenia, na którym, zostaną przedstawione pewne opinie, może być wyjątkowo istotny dla politycznej i społecznej wagi takiego zgromadzenia. Dlatego władze państwowe w pewnych okolicznościach mają prawo nie udzielić pozwolenia na odbycie demonstracji, jeśli taka odmowa jest zgodna z wymogami Artykułu 11 Konwencji, jednak nie mogą zmienić terminu zgromadzania, w którym organizatorzy planują je odbyć. Jeśli zgromadzenie publiczne **odbywa się później, traci ono swoje znaczenie i wagę**, co do bieżącej debaty politycznej i społecznej, a jego wpływ może znacząco się zmniejszyć. Wolność zgromadzeń może być pozbawiona znaczenia, jeśli nie można korzystać z niej w odpowiednim czasie.” (Wyrok ETPC z dnia 3 maja 2007 roku w sprawie *Bączkowski i inni przeciwko Polsce, skarga nr 1543/06*, § 82).

„Kwestia właściwej kwalifikacji zgromadzenia **nie może opierać się** jedynie o zeznania świadka – funkcjonariusza Policji, który nie podał żadnego uzasadnienia takiej kwalifikacji, lecz powinna być ustalona na podstawie całokształtu dowodów, w tym faktów powszechnie znanych. Do takich faktów powszechnie znanych należy kontekst sytuacyjny, w jakim zachowanie obwinionej miało miejsce” (Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 22 listopada 2017 roku, sygn. akt IV W 1799/17, niepubl.)

„[Z]gromadzenia zazwyczaj związane są z zakłócaniem ciszy i utrudnieniami poruszania się w sferze publicznej. Gdyby bowiem przyznać pierwszeństwo normie z art. 51 kodeksu wykroczeń dopuszczalne byłyby jedynie tzw. „marsze milczenia”, a nie taka z pewnością była intencja ustawodawcy” (Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 18 października 2017 roku, sygn. akt III Kp 901/17, niepubl.)

Uprawnienia funkcjonariuszy Policji

Art. 15 ustawy o Policji² określa podstawowe uprawnienia funkcjonariuszy Policji w zakresie możliwych do podjęcia czynności. Policjanci wykonując czynności mają prawo m.in do: legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości; zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw; zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia; przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw; obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych podejmowanych na podstawie ustawy – także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom.

Legitymowanie

„**Cel i jednocześnie granice** prawidłowości merytorycznej czynności legitymowania wyznacza sam art.15 ust.1 pkt 1 ustawy o Policji, wskazując, iż chodzi o ustalenie tożsamości konkretnych osób. W tym zakresie uprawnieni funkcjonariusze Policji mają możliwość ograniczenia swobody funkcjonowania osoby legitymowanej w zakresie i czasie niezbędnym do skutecznego ustalenia jej tożsamości” (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 czerwca 2012 roku, sygn. akt II AKa 134/12, LEX nr 1220204)

„Aby uznać podjęte działania policji za prawidłowe, skarżący powinien być **wylegitymowany w miejscu podjęcia interwencji**, a przynajmniej powinna być stworzona szansa przeprowadzenia tej czynności, bez stosowania środków przymusu” (Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 3 stycznia 2018 r., sygn. akt II Kp 3051/17, niepubl.)

² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r. poz. 2067 ze zm.

Zatrzymanie

Zgodnie z art. 41 ust. 1 Konstytucji *każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.* Zatrzymaniem jest pozbawienie wolności o charakterze krótkotrwałym w celu zastosowania środka zapobiegawczego lub przymusowego doprowadzenia oskarżonego do organu procesowego. Wyróżnić można dwa rodzaje zatrzymania: procesowe, określone w przepisach Kodeksu postępowania karnego, i pozaprocesowe - wskazane w ustawach szczególnych (np. w ustawie o Policji). Zatrzymanie właściwe należy do kompetencji Policji. Daną osobę można zatrzymać, gdy zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że ta osoba popełniła przestępstwo i jednocześnie występuje obawa jej ucieczki lub ukrycia się albo zatarcia śladów przestępstwa bądź gdy nie można ustalić jej tożsamości (art. 244 § 1 k.p.k.). Zatrzymanie pozaprocesowe stosowane może być natomiast wyłącznie w przypadku, gdy inne środki stosowane przez funkcjonariuszy w celu wykonywania ich uprawnień okazały się bezcelowe lub nieskuteczne (art. 15 ust. 3 ustawy o Policji).

Zatrzymanie ograniczone jest ramami czasowymi. Jego maksymalna długość wynosić może do 72 godzin. Konstytucja RP nakłada na organy procesowe szczególne obowiązki w tym zakresie. *Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami* (art. 41 ust. 3 Konstytucji oraz art. 248 kpk).

Policja ponadto ma prawo, zgodnie z art. 45 § 1 pkt 2 k.p.w. do zatrzymania osoby ujętej na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia lub bezpośrednio potem, jeżeli nie można ustalić jej tożsamości, w sytuacji, kiedy nie chce podać swoich danych osobowych bądź nie posiada przy sobie żadnego dokumentu.

„Skarżący wskazywał, że czynności z jego udziałem (a z materiałów sprawy wynika), że sprawdzenie tożsamości na podstawie posiadanego dowodu osobistego i próba wręczenia mandatu kredytowanego trwały do trzech godzin. Gdyby tak rzeczywiście było to wymagałoby wyjaśnienia **co spowodowało tak nieproporcjonalnie długi czas prostych, rutynowych czynności** i czy okres ograniczenia swobody poruszania się skarżącego nie przerodził się w szykanę lub pretekst do uniemożliwienia mu udziału w trwającej właśnie demonstracji.” (*Postanowienie Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w Warszawie z dnia 19 września 2017 roku, sygn. akt III Kp 910/17, niepubl.*)

„Aczkolwiek dopuszczalne jest doprowadzenie osoby do jednostki Policji celem wylegitymowania, ale wyłącznie, gdy przeprowadzenie tej czynności nie było możliwe na miejscu zdarzenia. Zatrzymanie zatem należało uznać za niezasadne, bowiem **stopień ingerencji w wolność jednostki w postaci ograniczenia jej swobody poruszania oraz przemieszczenie wbrew woli** do komisariatu przy użyciu środków przymusu bezpośredniego nie było niezbędne do osiągnięcia celu, tj. wylegitymowania osoby, co było możliwe na miejscu zdarzenia” (*Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 7 grudnia 2017 roku, sygn. akt III Kp 801/17, niepubl; postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 7 grudnia 2017 roku, sygn. akt III Kp 800/17, niepubl*)

„Podkreślić bowiem należy, iż przepisy art. 14 ust. 3 Ustawy o Policji nakładają na funkcjonariusza także **bezwzględny obowiązek respektowania godności ludzkiej** oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, zaś art 15 ust. 6 wskazanej powyżej ustawy nakazuje wykonywanie czynności w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której zostały podjęte” (*Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 18 października 2017 roku, sygn. akt III Kp 901/17, niepubl.*)

„Aby uznać podjęte działania policji za prawidłowe, skarżący **powinien być wylegitymowany w miejscu podjęcia interwencji**, a przynajmniej powinna być stworzona szansa przeprowadzenia tej czynności, bez stosowania środków przymusu” (*Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 3 stycznia 2018 roku, sygn. akt II Kp 3051/17, niepubl.*)

„Za dopuszczalne w praktyce trzeba uznać takie sytuacje, w których funkcjonariusz policji doprowadza osobę podejrzaną o popełnienie wykroczenia do jednostki policji **celem dokonania niezbędnych czynności sprawdzających, wyjaśniających lub dowodowych**” (*Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2005 r., sygn. akt II K 325/04, LEX nr 149601*)

Prawa osoby zatrzymanej

Osobie zatrzymanej przysługuje prawo do: informacji o przyczynie zatrzymania i do bycia wysłuchanym (art. 244 § 2 kpk); złożenia lub odmowy złożenia oświadczenia w swojej sprawie (art. 244 § 3 kpk); niezwłocznego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym i bezpośrednio z nim rozmowy (art. 245 § 1 kpk); prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza (art. 72 § 1 kpk); otrzymania odpisu protokołu zatrzymania (art. 244 § 3 kpk); zawiadomienia osoby najbliższej lub innej wskazanej osoby, jak również pracodawcy, szkoły, uczelni, dowódcy oraz osoby zarządzającej przedsiębiorstwem zatrzymanego albo przedsiębiorstwem, za które jest on odpowiedzialny, o zatrzymaniu (art. 245 § 2, art. 261 § 1, § 2 i § 3 kpk); prawo do kontaktu z urzędem konsularnym lub z przedstawicielstwem dyplomatycznym państwa, którego jest obywatelem. Jeżeli nie posiada żadnego obywatelstwa - prawo do kontaktu z przedstawicielem państwa, w którym zatrzymany mieszka na stałe (art. 612 § 2 kpk); niezbędnej pomocy medycznej; wniesienia do sądu zażalenia na zatrzymanie w terminie 7 dni od dnia zatrzymania. W zażaleniu można się domagać zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości zatrzymania (art. 246 § 1 kpk); natychmiastowego zwolnienia, jeżeli przyczyny zatrzymania przestały istnieć, albo po upływie 48 godzin od chwili zatrzymania, o ile zatrzymany nie zostanie w tym czasie przekazany do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania. W wypadku przekazania do sądu zatrzymany zostanie zwolniony, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania nie zostanie mu doręczony postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (art. 248 § 1 i § 2 kpk).

Odpowiedzialność karna

Zgodnie z treścią przepisów Kodeksu karnego³ odpowiedzialności karnej podlega *ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia*. Nie dochodzi do popełnienia przestępstwa, jeżeli nie można przypisać winy jego sprawcy. Co więcej, nie stanowi przestępstwa czyn o znikomej szkodliwości społecznej (art. 1 Kodeksu karnego).

„Zachowanie, które formalnie wyczerpuje znamiona wykroczenia, ale równocześnie nie jest w żadnym stopniu społecznie szkodliwe, nie stanowi wykroczenia z uwagi na brak materialnego elementu bezprawności” (*Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 8 listopada 2017 roku, sygn. akt III W 1594/17, niepubl.*)

„Samo formalne naruszenie przepisu **nie jest wystarczające do przypisania odpowiedzialności karnej**. Dla uznania jakiegoś czynu za przestępstwo, koniecznym jest wykazanie, iż narusza on istotne wartości społeczne stając się przez to czynem karygodnym” (*Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2006 roku, sygn. akt II KK 242/05, LEX nr 193048*)

Zażalenie

Osobie zatrzymanej przysługuje prawo do zażalenia tej czynności do sądu. W zażaleniu domagać się można zbadania zatrzymania pod kątem zasadności, legalności oraz prawidłowości. W przypadku uznania *bezzasadności lub nielegalności zatrzymania sąd zarządza natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego*. Zażalenie na zatrzymanie składa się w terminie 7 dni i jest ono niezwłocznie przekazywane sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania.

„Przedmiotem zażalenia może być zarówno **legalność zatrzymania** (istnienie uprawnienia podmiotu zatrzymującego do zatrzymania oraz dopuszczalność zatrzymania danej osoby), **zasadność zatrzymania** (wystarczające podstawy faktyczne podejrzenia popełnienia przestępstwa przez tę osobę i celowość

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn.: Dz.U. z 2018 poz. 1600

stosowania zatrzymania), jak i **jego prawidłowość**, od chwili pozbawienia wolności do chwili zwolnienia albo tymczasowego aresztowania, albo rozpoczęcia wykonywania kary pozbawienia wolności w innej sprawie (sposób zatrzymania i warunki wykonywania tego środka w miejscu odosobnienia)” (*Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie II z dnia 3 stycznia 2018 roku, sygn. akt II Kp 3051/17, niepubl.*)

Baza orzeczeń została przygotowana przez członków zespołu HFPC.